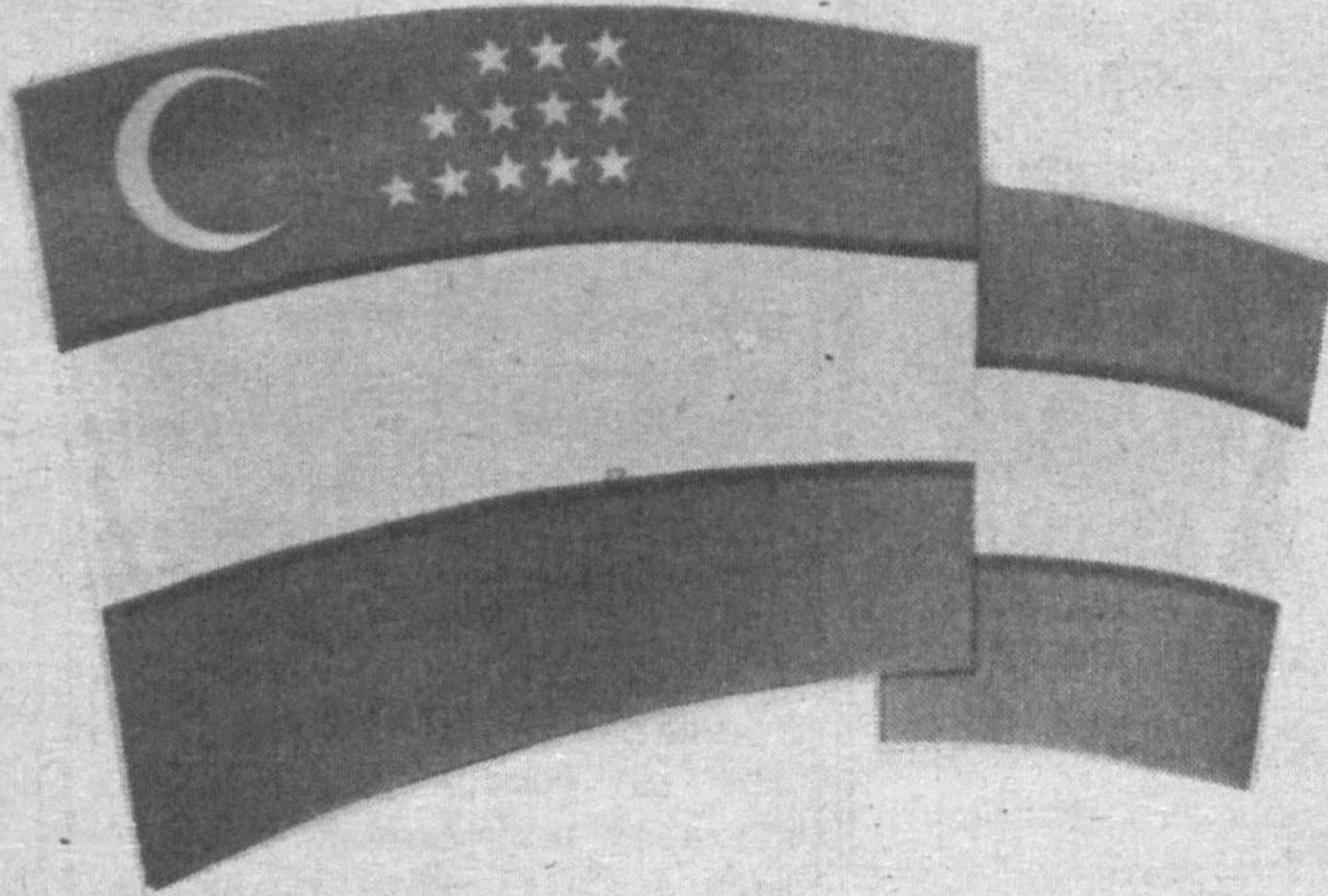

ТОНГ ҖОЛДУЗИ

Ўзбекистон болалари ва ёсмирларининг газетаси

№ 2
(65829)
24 иянварь,
1995 йил
Семанба
Сотууда эркин
нархла.

ОНА ЮРТИНГ — ОЛТИН БЕШИГИНГ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ БАЙРОГИ

Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг навбатдан ташқари ўтказилган УШ сессиясида 1991 йил 18 ноябрь куни тасдиқланган.

Давлат байроғи ва унинг рамзи бугунги Ўзбекистон сарҳадида қадимдан мавжуд бўлган давлатлар билан тарихан боғлиқлигини англатади ҳамда республиканинг миллий-маданий анъанарапини ўзида мужассамлаштиради.

1. Байроқдаги мовий ранг Тириклик мазмуни акс этган мангум осмон ва обидаёт рамзидир. Тимсоллар тилида бу — яхшиликни, донишмандликни, ҳалолликни, шон-шуҳрат ва садоқатни билдиради. Бинобарин, Амир Темур давлати байрогининг ранги ҳам мовий рангда эди.

2. Байроқдаги оқ ранг — муқаддас тинчлик рамзи бўлиб, унинг чарогонлиги ва коинот ёриткичлари билан уйгуналашиб кетади. Оқ ранг поклик, беғуборлик, соғлиқни, орзу ва хаёллар тозалиги, ички гўзалликка интилишининг тимсолидир.

3. Яшил ранг — табиатнинг янгиланиш рамзи. У кўпгина халқларда навқиронлик, умид ва шодмонлик тимсоли ҳисобланади.

4. Қизил чизиқлар вужудимизда жўшиб оқаётган ҳаётий қудрат иromoқлари.

5. Навқирон яrimой тасвири бизнинг тарихий анъаналаримиз билан боғлиқ. Айни пайдада кўлга киритилган мустақиллигимиз рамзидир.

6. Юлдузлар барча халқлар учун руҳоний, илоҳий тимсол саналган. Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғидаги 12 та юлдуз тасвири ҳам тарихий анъаналаримиз, қадимги куёш йилномамизга бевосита алоқадордир. Бизнинг ўн икки юлдузга бўлган эътиборимиз Ўзбекистон сарҳадидаги қадимги давлатлар имлий тафаккурида "Нужум илми" тараққий этганлиги билан ҳам изоҳланади. Давлат байроғимиздаги ўн икки юлдуз тасвирини ўзбек халқи маданияти қадимилиги, унинг комилликка, ўз тупроғида саодатга интилиши рамзи сифатида тушуниш лозим.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ ГЕРБИ

Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг X сессиясида 1992 йил 3 июль куни тасдиқланди.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби гуллаган водий узра чараклаб турган куёш тасвиридан ҳамда ўнг томонида бугдой бошқолари, сўл томонида очилган пахта чаноқлари суврати туширилган чамбардан иборатdir. Гербнинг юкори қисмida Республика жисплитининг рамзи сифатида саккиз қиррали юлдуз тасвириланган: саккиз қирра ичидаги жойлашган яrimой ва юлдуз мусулмонларнинг кутлуг рамзидир. Герб марказида ҳиммат, олижаноблик ва фидоийлик тимсоли бўлган афсонавий Хумо қуши қанотларини ёзиб турибди. Ушбу рамз ва тимсоллар халқимизнинг тинчлик, яхшилик, баҳт-саодат, фаровонлик йўлидаги орзу-умидларини ифодалайди. Гербнинг пастки қисмидаги республика Давлат байроғини ифодаловчи уч рангдаги чамбар бандига "Ўзбекистон"

сўзи битилган.

"Герб" сўзи немисча "эрбо" сўзидан олинган бўлиб, шоҳлар ва хукмдорларга давлат, сарҳад, ҳудуд ва бошқа наслдан-наслга мерос қолувчи мулк белгисини англатади.

Бундан 2500 йил муқаддам Эрондан Олтойга қадар чўзилган улкан сарҳадда хукм сурган қадимги турк хони ўзгизон даврида ҳам туркча "тамга" сўзи айнан шу маънони билдиради эди. XII асрнинг машхур тарихчиси Рашидиддин Ҳамадоний "Танланган тарихлар" номли китобида шаҳодат берисича, ўзгизон ўз мол-мulkни ўтилларига улус сифатида кичик давлатларга бўлиб, инъомъ этган. Ушбу давлатлар хукмдорлари ҳам ўзларининг хонлик тамгаларига эга эди. Кўриниб турибдики, "тамга" сўзининг маъноси немисча "эрбо" сўзининг маъносига тўла мос келади.

Буюк ғалабанинг 50 йиллигига

Уруш ва ғалаба сўзи замирида аячли ва тотли хотиротлар мужассам. Бу сўзларни тилга олсан, нуроний отахон ва онахонларимиз оғир хўрсенинг қўйиншади, нурсиз кўзларида беихтиёр маржон-маржон ёш ҳалқаланади. Дориломон кунларга эсон-омон етib келгандар учун шукроналар айтаб, "киргингарот кунларни биз кўрдик, сизлар кўрманглар", деб ният қилишади.

ОТАЛАР ЖАСОРАТИ БИЗЛАРГА ЎРНАК

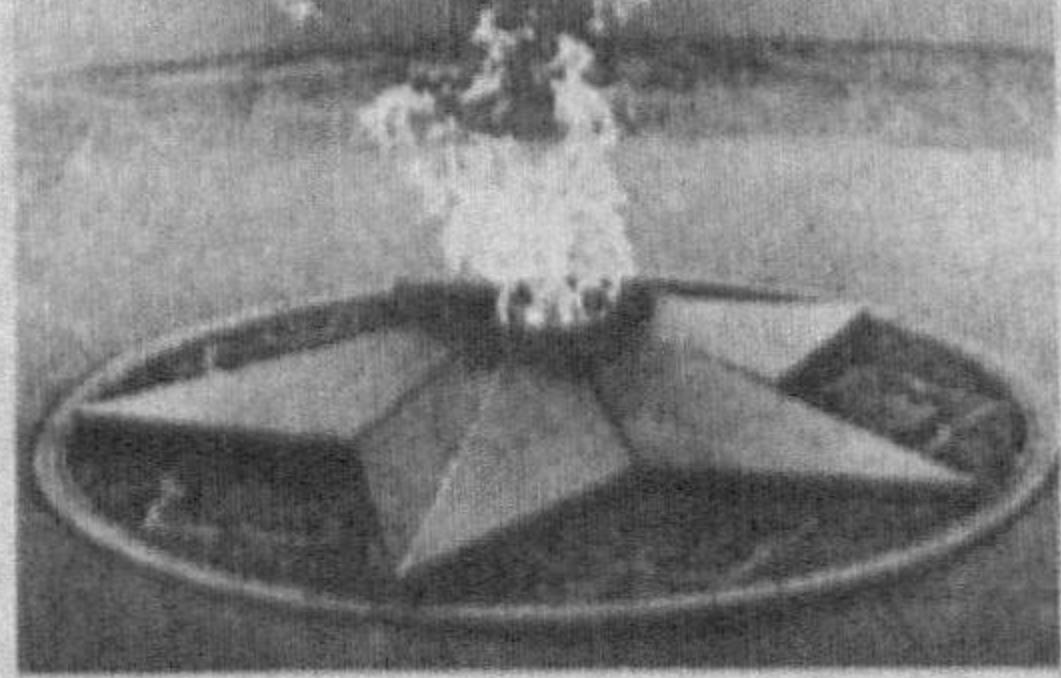
Ҳа, дарҳақиқат, беш йил давом этган лаънати уруш қанчадан-қанча одамларнинг ёстигини барвақт куритмади дейсиз. Не-не забардаст, алпқомат йигитлар шаҳид кетмадилар бу адолатсиз жангларда!

Она Ватан тупроғининг ҳар бир қаричини муқаддас билиб, биринчилар қаторида унинг ҳимоясига отланганлар орасида бизнинг Усмон Юсупов номли жамоа ҳўжалитимиз ҳудудида жойлашган Талисой, Омонкалаҳт, Ҳўжақишлоқ, Корабек, Равотли каби қишлоқлардан ҳам алпомиш келбат 18-20 ёшлардаги 45 нафар навқирон йигитлар бор эди. Лекин уларнинг ҳаммасига ҳам она юрт тупроғини кўзларига тўтиё қилиш, ғалаба нашидасини суриш насиб этмади. Жангхўлардан омон қайтан Абдулла ота Сафаров, Абдумалик ота Жомуродов, Рўзи ота Эргашев, Облоқул ота Шоматов, Нурбобо ота Холбековлар бизлар билан ҳамкору-ҳамфир бўлиб, фарзандлари,

бурчаклар, "Шон-шуҳрат" музейлари, фотоальбомлар тайёрлаб, мактаб кутубхонасида суронли йиллар ҳакида хикоя қиливчи кўргазмалар ташкил қилинди. "Фархийлар — фархимиз" деб номланган кечалар уюстириб, фархийлар даврасида мароқли сухбатлар куришади.

Айни кунларда буюк ғалабанинг 50 йиллигини муносиб кутиб олишга қизигин ҳозирлик кўрмоқдалар.

Каримжон СОАТОВ,
Самарқанд вилояти, Каттақўргон шаҳри.

Обуна давом этмоқда

ҲАМИШАЛИК ҲАМОРОХИМИЗ

Биз Зангига туманинг 21-мактабда таҳсил оламиз. Мактабимиз ўқувчилари "Тонг юлдузи"ни ҳамишалик ҳамроҳлари қилиб олганлар. Аммо айримлар унга ўз вақтида ёзилолмасдан хафа ёзилар. Газетанинг ilk сонини ўқиб, обуна давом дўстимиз сифатида ўз вақтида кўриниб турсин.

**Абдураҳмонов, Шокирова,
Умаржонов, Расулбоеva,
Тўлаганбоеva ва бошқалар.
Тошкент вилояти, Зангига
тумани.**

НАТИЖАМИ? ЁМОН ЭМАС

Яқында мактабимизда "Марҳабо талантлар!" деб номланган кўрик-тандлов бўлиб ўтди. Тандловнинг мақсади санъатта қизиқувчи, кобилиятили, талантли болаларни топиб, уларнинг қизиқиш ва қобилиятиларни янада ривожлантириш бўлса, томошабин ўқувчиларга эстетик завқ беришдан иборат эди. Натижага ёмон бўлмади. Катта тайёргарлик билан ўтказилган мусабоқада 3-“А”, 6-“А”, 8-“А” синф ўқувчилари голиб, томошабинлар олқишига сазовор бўлишди. Айниқса 3-“А” синф ўқувчиси Гўзалхон Каримова ижро этган "Отмагай тонг" қўшиғи, 7-“В” синф ўқувчиси Махфузахон Раҳимбердиева ижро этган "Она жоним" қўшиғи, II “А” синф ўқувчиси Марғубахон Баротова ижро этган

ракслар, 8-“А” синф ўқувчиси Дилфузахон Раҳимова ўқиган бадий шеърлар томошабинларда катта таассурот ўйготди. Голиблар туман "Санъат байрами" кўригидаги қатнашиш хуқуқини кўлга киритдилар.

xxx

ҚАЛБ ҚЎРИМИЗ — БОБОМИЗГА

— Кимнинг юрагида аждодларимизга меҳр-муҳаббат, қалб қўри бўлса тандовда қатнашсан! Улуг бобомиз Мухаммад Тарагай Улугбекнинг ҳаёти ва ижодига багишиланган деворий рўзномалар тандови олдидан ана шундай чақириқ ўртага ташланди. Шундан сўнг қўрикка тайёргарлик ишлари қизиб кетди. Мактаб спорт заллари, йўлаклар деворлари ўрин ажратища рўзномаларда берилган мақолалар маз-

муни, безакларидаги миллийлик ва қадимилик анъаналарига алоҳида эътибор берилди.

Булардан ташқари мактабда Улугбек бурчаги ташкил этишиб, унда буюк мутафаккир, олим ҳаёти ва ижоди акс этган стендлар, альбом ва кўргазмалар ташкил этилди, мактаб радиоузели эшиттиришларида бир неча марта бобомизга багишиланган эшиттиришлар берилди. Биз ўқувчилар бундан кейин ҳам буюк аждодларимиз ҳаёти ва ижоди ҳақида ижодий конкурслар, баҳс-минозаралар, адабий композициялар берил бораверамиз.

Ҳ. МАҲМУДОВА,
Фарғона вилояти, Ўзбекистон тумани, Ҳ. Ҳ. Ниёзий номидаги мактаб боалар ва ўсмиirlar уюшmasi etakchisi.

ҚОП КЎТАРГАН БОЛА

Бу болани мен ҳар куни, ринчи қаватда, битта сигир, қун ора учратаман. У қўлтиғига бўш қоп қистириб нариги томондаги кўп қаватли уйлар орасига кирганича кўздан ғойиб бўлади. Орадан иккича соатлар чамаси вақт ўтгач эса қопда тўла алланиманি орқалаб изига қатади. "Ушоқина гавдасига қопни қандай кўтаряпти экан?" дега ўлайман. Бироқ унинг қадамларидаги шаҳдамлик, ҳаракатларининг чақонлиги ҳайратга солади.

Бир куни елкасида қоп кўтарган боланинг ортидан югурниб келаётган қизчага кўзим тушди. У чопаётуб "Хой бола, қотган нон керак-масми?" дега қичқиради.

Сездимки, қопдаги қотган нонлар экан. У уйма-уй юриб қотган нон йигаркан.

Эртасига ўша вақтда мен ҳам уйда йигилиб қолган нонларни тўплаб, боланинг йўлига чиқдим.

— Ҳовлиларингизда сигир боқсанг керак-а, булар уларгами? — сўрадим қопга ишора қилиб.

— Ҳовлида эмас, кўп қаватли уйда яшаймиз, би-

ринчи қаватда, битта сигир, иккита қўй, ўнта товуғимиз бор. "Қандай боқасизлар?" демоқчисиз, жуда оддий", давом этди у, ҳар куни дарсдан сўнг эшикма-эшик юриб қотган нон йигаман, уларни ивтиб, кепак ва сомон қўшиб бераман, сут, қаймоқ, тухум ўзимиздан. Ҳарна-да, ота-онамга ёрдам.

— Қўшилар индашмайдими!

— Албатта индашади. Лекин биз молхона, товуқхонани озода тутамиз, икки укам, бир синглим бор, улар менга кўмаклашишади.

— Ортиқча, қолган-қутган нонлар кўп тушадими, бу ёғи бозор иқтисодиёти, қийинчиллик бўлса!..

— Ҳар бир хонадонда ҳеч бўлмаганда уч-тўрт бўлак нон ортиб қолади, ана шу нонларни йигиб беришади. Мана, ўтган ёзда ҳатто баъзилар халта-халта қуртлаган гуруч, мита тушган унларни олиб чиқиб беришди. Идишларини қайтариб ҳам олишмади.

Ҳ. ЖАЛИЛОВ,
мехнат фахрийси.

Сиз суратда кўриб турган бу жакохи кичкинтоилар Бухоро шаҳар, Түқимачилик туманинда 34-болалар боғчасида тарбияла-надилар. Болажонларнинг севимли масканига айланган ушбу даргоҳда уларнинг одобли, интизомли, муносиб фарзандлар бўлиб ўлғайишларига алоҳида эътибор берилади.

Меҳрибон тарбиячилар болаларни миллий урф-одатларимиз, қадимиий ӯдумларимиз билан таништиришга интиладилар. Хонтахта атрофида давра олиб сұхбатлар қуриш, ҳол-аҳвол сўрашишлару меҳмонларга такаллуф қилиш каби назокатли, ўзбекона одатларимизни ўргатадилар.

Ш. ҚИЁМОВ суратга олган.

КИМ ХАТО ҚИЛДИ — ДАРРОВ БИЛИНДИ

Уларнинг одати шунача. Бир кун аввал уйга берилган вазифа мураккаброқ бўлдими, дарҳол синфга дарс бошланишидан ўн-ён беш дақиқа аввал келишади. Синфдошлари билан бирга ўша мисолни доскага ёзиб биргаликда очишади. Ким нимада хато қилди, қаерда янглишди, дарҳол билиб олишади. Шунинг учун ҳам Амударё туманинда А. На-войй номли мактабининг 8-синфи илгор синфлардан ҳисобланади. Дарвоқе, ютуқларни кўлга киритишда аълочи ва меҳнатсевар ўқувчилар Наргиза Ортиқова,

Наргиза Бегимова, Сафарбой Болтаев, Жасур Ҳасановларнинг ҳиссаси катта. Улар ўзлари аъло ўқиши билан бирга бошқа синфдошларидан ҳам кўмакларини аяпмайди.

**Ҳ. ОТАМУРОДОВ,
ТАҲРИРИЯТДАН: Аълочи**
ўқувчилар фақат ўқинида эмас, ўзгаларга ёрдам беринида ҳам аълочилигини кўрсатишни керакда! Шундай эмасми? Сизда қанақа? ХАТЛАРИНГИЗНИ КУТАМИЗ.

**Соғлигингни
соғломлиқда
асраган!**

КИЗГИНА, ОГОХ БЎЛ!

Қизларимизни нозик навниҳолга қиёслаш мумкин. Навниҳолни бўрону тўғонлардан асраган каби, уларнинг нозик организмларини ҳам турли хасталиклардан эҳтиётлаш лозим. Зеро, ҳар бир жажжи қизалоқ, бўлажак она, эртаниги куннинг давомчилари! Шундай экан, қизларимиз бебаҳо бойликлари — саломатликларини ёшлиқданоқ асраллари, гигиена қонун-қоидаларини ўзлари учун ҳар куни мажбурият деб билишлари керак.

Кўпгина олим-шифокорлар, тадқиқотчиларнинг фикрига қараганда, қиз болалар гигиенаси аёллар гигиенасига қараганда аҳамиятироқ саналар экан. Болалар ва ўсмиirlar гигиенасига қизларни психогигиена элементлари асосида тарбиялаш киради. Бундай муолажаларнинг мақсади: шахснинг гормонал ривожланишини, организмнинг тўғри ривожланишини, турли гинекологик хасталикларнинг олдини олишини тъминлашади. Қизлар гигиенасига муолажаларига қўйдагилар киради: рационал овқатланиш, танани тоза тутиш, озода кийиниш, юқумли ва бошқа касалликлардан сақланиш, кун тартибини тўғри ташкил қилиш, табии омиллардан фойдаланиш. Қизларимизнинг согром, бақувват, баркамол ва кўркам бўлиб улрайишларидаги мактабнинг, уларга таълим-тарбия берадиган устозларнинг ҳам роли бекиёсdir.

Боланинг тез ўсиши ва ақдий ривожланиши кечасеттан мактаб ёшидаги даврда қиз болаларнинг ортиқча толиқишиларига йўл қўймаслик, уйқу ва уйғоқлик режимини кузатиб бориш лозим. Қизлар кўпинча жисмоний тарбия дарсларидан қочишиади. Бу яхни эмас, албатта. Уларга ҳаракатли ўйинларни кўпроқ ўйнаш, волейбол, баскетбол, тенис ва сузиш каби спорт турлари билан мунтазам шуғулланиб бориш тавсия этилади. Лекин тартибсиз жисмоний машгулотлар билан шуғулланиш, велосипед учиш ёки қайнида сузиш қиз болалар саломатлигига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Шуну алоҳида таъкидлаш лозимки, спорт билан шуғулланиш фақат согром қизларгина тавсия этилади. Кейинги пайтларда қиз болалар орасида жисий аъзоларнинг жароҳатланиш ҳолларининг учраб турниши ачинарли ҳолдир. Шунинг учун ҳам жисмоний тарбия дарслари фақатини ўқитувчилар назоратида ўтилса, фойдадан ҳоли бўлмайди. Қизларимиз 11-12 ёшта тўлғанларидаги улар организмидаги анатомо-физиологик ўзгаришлар рўй-беради. Бу даврда уларга тушунчалар бериш лозим.

Қиз болаларнинг овқатланишига ҳам алоҳида аҳамияти бериш керак. Улар кофе, какао, аччиқ чой, шўр ва аччиқ тузламаларни истеъмол қилмаганиларни маъқул. Бу экспрессив моддалар баданда потўғри соч ўсишига ва жисий ҳиссиятнинг эрта уйғонишига сабаб бўлиши мумкин. Қизларнинг чаинок суюклари, погона умуртқа суюклари тўғри ривожланишида мактаб партасиде тўғри ўтириш ва тўғри пойафзал кийиншини ҳам аҳамияти катта. Қиз болалар оёқ кийиншигига пошина 2-3 сантиметрдан ошмаслиги, пайпоқ ва гольфиларининг резинкаси жуда бўлмаслиги керак.

Юқоридаги қонун-қоидаларга амал қиласакгина, келажатимиз согром ва баркамол бўлишини тъминлаган бўламиш.

**М. ЗУПАРХЎЖАЕВА,
доцент, тиббиёт фанлари
номзоди.**

"СИЗ НИМАНИ БИЛАСИЗ, БУВИ!..."

ХАР бир оиласа деярли, бува ва бувижонларимиз бор. Улар катта ҳаёт тажрибасига, турмуш сабоқларига эга. Уларни ҳурмат қилиш, ўйт-насиҳатларига қулоқ солиш, ўйл-ўйрекларидан чикмаслик даркор. Бирок, афсуски, айрим болалар: "Э, ҳадеб менга иш буюраверасизми?", "Сиз нимани биласиз, буви!", "Сиз тушунмайсиз, ота!" сингари дилга озор берувчи ноўрүн сўзлар билан кексаларни ранжитиб қўядилар.

Халқимиз, "Оталар сўзи — аклнинг кўзи", "Қарғ билганини пари билмас" — деб бежиз айтмаган-ку! Шунингдек, катта болалар ҳам ўз укажон ва сингилжонларига шафқатли - меҳрибон бўлишилари керак. Катта болалар кичконтойларни туртиклимай, уларнинг кийиниши, ювениши, ухлаши ва бошқа юриш-туршиларди меҳрибон, гамхўр, кўмакдош бўлишилари зарур. "Э, юзиши ҳам ювламайди-я, бу!" ёки "Шу ҳам овқатланиш бўлди-ю, тўкиб-сошиб!" — каби дашномлар билан кичконтойларни ранжитмаслик, хижолат кильмаслик даркор.

Сизлар бошқаларнинг кўнглини овлаб, уларни ҳушнуд этсангиз, катта бўлганингизда сизни ҳам улар иззат-хурмат қилишади. "Бугдой эккан — бугдой ўради, арпа эккан — арпа ўради", — дейишган буви ва боболаримиз.

Сир эмаски, кўпгина кичик ёшдаги болажонларимиз ҳар тонг барвақт үйғониб, боғчага боришини ҳуш кўришмайди. Шу боисдан кўча-кўйда ота-оналари кўлларидан тутгандача, "боғчага боргайман" дега ҳархаша қилиб кетаётган болаларни учратиб туришимиз мумкин. Қибрай туманинди яхна ичимликлар комбинатига қарашли "Юлдузча" болалар боғчасида тарбияланавтган болакайлар эса аксинча, қадрдан боғчаларни тапланишида.

"ЮЛДУЗЧА" НИНГ ХАР КУНИ БАЙРАМ

Болажонларнинг ҳар бир куни байрамден ўтади. В. Матвеева, Н. Ганихўжаева, Р. Ҳусанова, В. Зонто娃, Ш. Асадова, Т. Собирова, М. Аҳмедова сингари тарбиячилари болалар кўз ўнгига тоғи Насриддин Афанди, тоғи ялмогиз камлар ва ажина, тоғида эзгулини париси сифатида намоён бўлиб, қизиқарли эртаклар кўйиб беришади. Гўрухларда турли бурчаклар: жонли табнат бурчаги, миллий бурчак, саломатлик ҳамда тасвирий санъат бурчакларни ташкил этилган. Айниқса, ўйинчолар бурчаги жуда бой. Қўғирчугу ўйинчолардан тортиб, миллий бешик, беланчакларгача бор. Тарбиячилар ўз кўлларни билан ясашган юмашоқ ўйинчолар кун давомида болажонларнинг овунчиги бўлади.

Боғчанинг мўйжазигина ҳайвонот бояни ҳам бор. У ердаги тошбақа, тип-ратикин, қўён, цисарка, япон товуғи ва оппоқ кабутарларни болажонлар мөхр билан парварни қилишади.

Мусиқа раҳбари Эльмира опа Акалованинг машғулларини болалар зўр иштиёқ билан кутадилар. Дилдан қўшиқ кўйлаб, рақсга тушадилар. Катта ва тайёрлов гурухларнинг тарбияланувчилирни ўзбек, рус ва ҳатто инглиз тилларнда турли кичик театрларни билан саҳналар тайёрлаб, кичконтой уқаларни ҳузурндан ижро этиб беришади. Боғчада яна бир ажойиб айнана мавжуд: байрамларда болалар ўз кўлларни билан ясаган ўйинчоқлари, чизган суратларидан "Ўз қўлинииз билан" деб номланган кўргазмалар ташкил этиб турнилади.

Боғчада қилинажак ишлар талайгина. "Кичиний" деган ашула ва рақс дастаси тузиши ниятидалар. Бу борада боғча жамоасига, барча эзгу ишларга бош-кўш бўлётган боғча мудираси Дилбар опа Тўхтаевага омадлар тилаб қоламиз.

Тарбияланувчи
Хамрохонининг онаси
Робия Маъдалиева.

ШЕРБЕК

ЖИМЛИК

Синф хонаси. Ўқувчиларнинг ўткир нигоҳи доска олдига қадалган. Тиқ этган товуш сезилмайди. Бирок, синфда хукмрон бўлган бу жимлини ўқувчи ва ўқитувчининг овози бузади. Ҳа, ҳозир ўқувчи устозининг ҳар бир саволига аниқ жавоб бермоқда эди. Бундан муаллими севинади, ҳаяжонланади.

— Баракалло! Жавобинг айло"га арзиди.

Доска олдига яна бир ўқувчи чиқади. Муаллим унга савол беради. Аммо, у жим. "Тиқ" этган товуш сезилмайди. Умид билан яна савол беради. Яна садо чиқмайди. Устознинг қавоги осилди, кўзлари асабий пирприрай бошлади.

У ҳозир илм заррасидан ўқувчининг бехабар колгани учун ранжир экан, қандай қилиб бу жимлидан кутулиш йўлини йўларди.

ТОЗГ ҶАДУЗИ

"Улуглик-мехнаткашликандир", дейди ҳалқимиз. Бу ўйтни хотирлашим бежиз эмас. Наманган вилояти, Янгиқўргон туман, Мирзо Улугбек номли жамоа ҳўжалигидаги "Ўзак" қишлоғига жойлашган 31-мактабнинг бошлангич таълим муалимаси Манзура ая Пўлатова тажрибасини ўрганар эканман, шунга ишондим. Бошлангич синф болаларни ўқитаётган бу аёл дарсни шундай ташкил қилди, ҳалқ фольклоридан фойдаланиш натижасида болалар чараш нималигини билмайди. Ҳар бир ўқувчи маълум йўналишида мустакил ҳаракат қилади, эркин фикрлайди.

Бу айниқса, "40 та насиҳат", "Шоҳ воқеаси", "Қари билганни", пари билмас", "Чолнинг тадбиркорлиги", "Кампирининг уч келини", "Сайджонининг онаси" каби эртакларни болаларни тилида, болалarga хос тушунилишида ўқиб беришида кўринади.

Манзура Пўлатова болаларга ақли, одобли, сабит ва содик фарзандлар қандай бўлишини кўрсатиши мақсадида ҳар бир дарсни 10 дакиқалик кичик-кичик кўринишлардан тайёрлайди.

— Малумки, бошлангич синф ўқувчилари эртакларга, чўпчакларга жуда ўч бўлади, — дейди Манзура ая. — Мен уларга "Чолнинг тадбиркорлиги" чўпчак-эртагини айтар эканман, чолнинг қанча еру боғи борлигини, куз ойига келиб қанча ҳосил олишини, ҳосил битиши учун қанча кун, ой ва йил ўтиши, бир йилда қанча ой борлиги, йил қанча фаслини ташкил қилишини айтаман. Натижада математик ўйин бошланади. Бу орқали бир хонали сонларни охири ноль билан тугаган сонларни ўргатиш, катта ва кичик сонларни солиштириши ҳам бошлаб юбораман. Бошқа томондан эса ўсib келаётган болаларга катталарга ҳурмат, кичикларга иззатда бўлиши кераклигини утираман, ҳақли билан ноҳақлик, меҳнат билан меҳнатиз топилган даромад, инсоф билан инсофизлик ҳақида ўз билгимча тўхтalamан.

Мураббийлар ҳақида ҳикоялар

Манзура ая услубининг характерли томони шундаки, у дарс мазмунини болаларнинг рухига тъясир кўрсатиш орқали тушунтиради, шу мақсадда машғулотларни кўргазмали куроллар билан ўтишга ҳаракат қилади. Бундай услубининг фақаттини яхши томонлари бор. Яъни, ўқувчилар шу орқали фикрлайдилар, ҳам ҳаракат қиладилар, ҳам эртакларни қархамонларига ўзларини қиёс киладилар. Оддий мисол, муалимма "Фикрлаш экрани"ни болалар билан биргалик ясади. Ўнга дастур бўйича дидактик материаллар жойлаштирилган. Бу экран равон, ифодали ҳамда изохлаб ўқишига, шеърларни, кичик-кичик

ҳикоя ва эртакларни ёд олишга, матнни кайта ҳикоялашга, баён ва иншо ёзишига кўл келмоқда. У ҳар бир дарсга тайёргарлик кўрар экан, аввали фикрлаш экрани, кўргазмали куроллари ва слайдлардан қандай фойдаланишни аниқлаб олади. Уларнинг мазмунига қараб саволлар тузади.

— Янгишмасам, ўқувчиларнинг ҳаммасини бир хилда ўзлаштиради. Буни қандай изоҳлайсиз?

— Мен болаларга эркинлик бераман. Айниқса, ҳалқ эртакларига чўпчакларига, ҳикояларига, ўйинларига кенг йўл очаман. Орамизда бирон бир сир бўлмайди, камчилик ҳам, ютуқ ҳам ўртада. Баъзи суст ўзлаштирувчи ўқувчи эса назоратда.

Ҳа, ўз ҳаётини болаларсиз тасаввур этолмайдиган бу аёл муаллимиликни танлаган эмас, балки "ўқитувчи бўлиб тугилгандардан".

Шундай, сеҳр соҳиби кўп. Улар яна қўпаяверади. Аммо, муаллимликнинг сеҳр болаларга меҳр-муҳаббатдан бошланади.

Мирбаҳодир БАДАЛОВ.

МУАЛЛИМЛИК СЕҲРИ

ҲАММА ЎЗИНИ БИЛСА

**Муаллим беш минутга
Чиқиб кетди эшикка.
Синфлигини унумтган
Хона ўхшар бешикка.
Чайқалиб тўполондан
У ён, бу ён боргудай
"Жим бўл!", "Ўзинг жим!" деган
Хитоблар бош ёргудек.
Замон сўйлар Омонга,
Дилдор Дилшод томонга
Ўғрилиб бидирлар,
Устунлигин билдирад.
Тўполонда дўпписин
Йўқотган бу болалар,
Айтинг, қандай жим бўлсин?
Алишер ўйга толар...**

— Ҳамма ўзини тийса!

— "Жим бўл!" сўзини тийса!

— Ҳамма ўзини тийса!

— "Жим бўл!" сўзини тийса!

— Ҳамма ўзини тийса!

</

Ёш болаларни «хўпса семиз» қилиб ўраб буркаб қўйиш яхшими? Йўқ, албатта. Бола шўхлик қилсан, қорбўрон ўйнасин, яхмалак отсин. Буни боланинг ўз табиати талаб қиласпти. Бинобарин, қор ва мусаффо совук ҳаво унга фойдалидир.

Ўйин, кулги ва ҳаракатдан сўнг боланинг иштаҳаси очилади, тўйиб овқат ейди, яхши ухлайди. Бунақ бола тез кунда куч-куватга кириб кетади. Қадимий Спартакнинг ботир ва кучли йигит-қизлари ёшликларида яхшилаб чиникишар, қишида ялангоёқ узоқ масофаларга чопишар экан.

Ота-боболаримиз ёзда ялангоёқ, қишида эса яктақ кийиб ўрганлар, айвонда қишилаганлар. Болта ва арра билан иноқ бўлиб ишлаганлар. Ялангоёқ юришда ҳикмат кўп. Ялангоёқ ер босмаган кишининг товони хўл бўлиб қолса, бас, дар-ров тумов бўлиб қолади. Оёги иссиқ-совуқка ўрганган киши муздек сувга ҳам парво қилмайди, акса ҳам урмайди. Оёкин иссиқ-совуқка ўргатиш учун аввал бир неча кунгача пайпоқни ечмай, совуқ полда юрилади. Шундай килиб, оёкин ёзда иссиқка, куз ва қишида совуқка ўргатилади.

Оёкин аввал иссиқ, сўнг совуқ сувга 5-10 минут ботириб ўтишиб ҳам чиниқтириш мумкин. Кейин оёклар яхшилаб артилади, уқаланди ҳам. Агарда оёклар иссиқка ўрганмаганда эди, кўр, олов устида юриб бўлармиди? Шунингдек, оёклар совуқка ўрганмаганда корда, музда туриб бўлармиди? Ўрмонларда адашиб қолиб кетган болалар

иссиқ-совуққа, очликка бардош бериб, натижада шундай чиникиб кетганларки, улар дард нималигини билмаганлар. Одам организми аста-секин, ҳаттоқи заҳарга ҳам ўрганиши мумкин. Илон, чаённинг чақишига ўрганганлар, уларнинг қайта чақишига парво қилмайдилар, чунки бадан унга ўрганган ва чиниқан бўлади.

Хар бир чиникиши тадбирига чўчиб, кўрқиб эмас, балки астойдил киришилади. Акс ҳолда шамоллаб қолиш ҳеч гап эмас.

Ўтмишда совуққа, совуқ сувга ўрганган кексалар кўп бўлган. Диоген қишида бир парча матобилан ўралиб олиб ялангоёқ юраверар экан. Кунлардан бир куни ундан:

— Совуқ емайсизми? — деб сўрабди бир киши.

— Юзинг совуқ ейдими? — деб қарши савол берибди Диоген.

— Йўқ.

— Менинг баданим ҳам юзимга ўҳшаб совуқемайди, — деб жавоб берибди у.

Клавдий Элиянинг гувоҳлик беришича, Сүкротнинг гавдаси бақувват ва чайир бўлган. Афиналикларга ўлат тегиб, кўпчилик ўлган ва касал бўлиб ётганда фақат Сүкроттинга соппа-сог қолган.

Русларнинг иссиқ ҳаммомда супурги билан танани савалаб, сўнг қорга ёки сувга шўнгигиб чиқиш одатлари бор. Парижликлар Петр I нинг аскарларини қишида Сена дарёсида чўмилаетганини кўриб, «ё тангри!» деб ёқаларини ушлашган эканлар. А. Суворов, Л. Толстой, И. Репин, И. Павлов, Г. Жуковнинг ҳам қишида совуқ сувда чўмилиш одатлари бўлган. А. Цельский таъбири билан айтсан, совуқ сувширо, у баданин тетик ва руҳни енгил қиласди.

ЮЗИНГ СОВУҚ ЕЙДИМИ?

КИТОБ — БИЛИМ МАНБАИ

Китоб! Битмас-туганмас билим кони, қувончлар, шодликлар, воқеходисалар ҳикоячиси, инсон ақл-идроқини пешловчи, унга олам-олам маънавий озиқ, руҳий тетиқлик, ҳаяжон ва завқ бағишиловчи энг мұльтабар, бебаҳо хазина! Пушкін эртаклари-ю, Ҳамид Олимжон шеърлари, Горбкий ҳикоялари-ю. Ойбек эсдалиллари, Гафур Гуломнинг құнвок қысалары-ю, Пулат Муминнинг янтарқ қүшилділари — ҳаммаси күнглигизни равшан, таъбинизни чөг қилиши билан бирга, фикрингиз, ақлингиз, тафқурунгизни устиради, сизни ҳаёт — оламга чуқуррок назар ташлашта, уни дилдан идрек этиб ўрганишта даъват этади.

Ха, билим манбаи, ахлоқ-одоб манбаи, юқсан инсоний гузаллик манбаи — китоб. Билим, бу ҳикмат деб аталади. Бу ҳақда отахон шоиримиз Гафур Гулом шундай деганлар:

*Билмак шарафидек юксак зинадан,
Одамзод шунчалик кутарил олди.
«О» ҳарфи, «Д» ҳарфи ҳурмати учун,
Одам деган муқаддас номни олди.
Ана шу муқалдас номга лойик бўлгин, қизалоқ!*

Рассом ханжаси

Музказимоқка хаёли кетиб, итидан айрилди, ё итининг узи ундан айрилди. Айб кимда экан-а?

«Иккى»ларини сб суюнтирганди, аммо коттогини олиб қочиб, куюнтириди.

Рассом Н. Суюнов.

ЭНГ КАТТА ВА ЭНГ КИЧИК МАЙМУНЛАР

Дунёда маймунларнинг энг каттаси горилла эканини биласиз. Уларнинг бўйи 2 метргача, оғирлиги 250 килограммгача етади. Маймунларнинг энг кичиги ўйинқароқ маймунлар оиласидан бўлган мармозетлар бўлиб, улар Жанубий Америка чангальзорларида яшайди. Бу маймунчаларнинг бўйи 20-25 сантиметр, оғирлиги эса 250-500 грамм келади.

Чикагода қизиқарли тажриба ўтказиши. Кинотеатрда фақат маймунлар учун кино кўрсатиши. Улар ҳайвонлар ҳақидаги, айни-

са ўзлари ҳақидаги фильмларни қизиқишиб томоша қилишган. Аммо экранда илонлар пайдо бўлди, деңунча чийиллаганларича зални ташлаб чиқиб кетишган. Чунки илон уларнинг энг ашаддий душмани-да.

ИШТАҲАЛИ СИГИРЛАР

Лодзъ шаҳридаги мол доктори Богдан Ладижинскийнинг уйида антиқа буюмлар коллекцияси мавжуд. Доктор уларни 30 йил давомидаги йикқан. Унинг коллекциясида оддий калитлар, тасбеҳлар, мунҷоқлар, пиҷоқ, сўргич ва ҳатто... икки метрли зонтик ҳам бор, улар сигирларнинг ошқозонидан топилган.

ЧИДАМЛИ ҲАЙВОНЛАР

Норвегияда совуққа чидайдиган ҳайвонларни аниқлаш юзасидан тажриба ўтказилди. Маълум бўлишича, қаттиқ совуққа чидашда кутб ўрдагининг олдига тушадигани йўқ экан. Кутб ўрдаги 110 даража совуққа чидаш бериб, рекорд кўйган.

Қаттиқ совуққа чидашда гоз — иккинчи, оқ айиқ учинчи ўринда тураркан.

Туя ташналика чидайди. У икки ҳафтагача сув ичмай яшай олади.

Лекин Мексика олмахони эса ташналика чидашда туюдан ҳам ўзар экан. Олмахон сувсиз уч ой яшай оларкан.

Муасисалар: УЗБЕКИСТОН ШПЛАР ИТТИФОҚИ МАРКАЗИЙ ҚУМІТАСИ, УЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ
Бош муҳаррир: Умид АБДУАЗИМОВА

Таҳририят:
Сафар БАРНОЕВ,
Феруза ЖАЛИЛОВА,
Сойибжон ИСМОИЛОВ,
Музаффар ПИРМАТОВ
Сабоҳат ШУКУРОВА

Газета ҳафтанинг сесанба куни чиқади.
Газета 1929 йил, 1 августан «Ленин учкун» номи билан чиқа бошлаган.
Рўйхатдан ўтиш тартиби № 000137
Манзилимиз: 100083, Тошкент шаҳри,
Матбуотчилар кўчаси, 32-йй.
Телефон: 33-44-25

IBM компьютерида терилади ва саҳифаланади. Офсет усулида босилган.
Ҳажми — 1 босма табоб
Булорта — Г-0018.
11.000 нусхада босилди.
Қоғоз бичими — А-3.
Босишга тошириш вақти 19.00
Топширилди —